

*Riktlinjer för utbildning av nyanlända och
flerspråkiga elever i Danderyds kommun
(Förskoleklass, grundskoleutbildning och gymnasieut-
bildning)*

Innehåll

A.	Bakgrund	3
	Ur Skolverkets allmänna råd från 2016 kan följande hämtas om nyanlända i Sverige:	3
	Nyanlända elever är en heterogen grupp	3
	Skollagens definition av nyanlända elever	3
	Rätt till utbildning för vissa barn utan skolplikt	3
B.	Nyanlända i Danderyds grund- och gymnasieskolor	4
C.	Modersmålsundervisning i skolor i Danderyd	4
	Modersmål, förstaspråk	5
	Nationella minoriteter har utökad rätt	5
	Läsa modersmål som andraspråk, nationella minoritetsspråken	6
	Förskoleklass och grundskoleundervisning	6
	Gymnasieutbildning	7
	Förfarande för elever i i kommunala eller fristående skolor i Danderyds kommun	8
	Ansökan till modersmålsundervisning	8
	Organisering av modersmålsundervisningen	9
	Förfarande för elever i i kommunala eller fristående skolor utanför Danderyds kommun	9
D.	Studiehandledning i skolor i Danderyd	10
	Studiehandledning på elevernas modersmål	10
	Studiehandledning som extra anpassning eller särskilt stöd	10
	Bestämmelser om studiehandledning på modersmålet	10
	Omfattning som finansieras av Utbildningsnämnden	11
	Bilaga	12

A. Bakgrund

Ur Skolverkets allmänna råd från 2016 kan följande hämtas om nyanlända i Sverige:

Nyanlända elever är en heterogen grupp

Nyanlända elever vistas i Sverige på olika villkor och under olika förhållanden. De kan till exempel vara asylsökande, anhöriginvandrare eller barn till arbetskraftsinvandrare. Det finns även elever vars familjer är papperslösa. Vissa har kommit med sina vårdnadshavare, medan andra har kommit ensamma. Nyanlända elever kan också vara svenska medborgare som till exempel bott utomlands och inte tidigare gått i den svenska skolan. De nyanlända eleverna är alltså en heterogen grupp och deras skolbakgrund ser också olika ut. Det som de allra flesta nyanlända eleverna har gemensamt är att de har brutit upp från det sammanhang där de tidigare levt och att de oftast inte har svenska som sitt modersmål.

Skollagens definition av nyanlända elever

För att tillhöra gruppen nyanlända elever i enlighet med skollagens definition ska barnet ha varit bosatt utomlands och numera vara bosatt i landet. Barnet ska ha påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då hon eller han fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet. Barn som anlänt till Sverige innan deras skolplikt inträder omfattas inte av skollagens definition, till exempel ett barn som ska börja i förskoleklass. Inte heller barn som lämnat Sverige efter en tids skolgång här och senare under sin skolgång återvänder omfattas av definitionen. Även om en enskild elev inte omfattas av skollagens definition av nyanlända elever ska hon eller han ändå få ta del av de insatser som nyanlända elever har rätt till, om det behövs i det enskilda fallet. Det avgörande ska vara den enskilda elevens behov och om barnets situation är jämförbar med en nyanländ elevs. Det viktiga är att säkerställa att varje enskilt barn som anländer till Sverige får bästa möjliga förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål.

Rätt till utbildning för vissa barn utan skolplikt

Barn i åldrarna 7–16 år som är bosatta i landet har som huvudregel skolplikt och har rätt till utbildning. Med bosatt i landet avses i skollagen den som ska vara folkbokförd i Sverige. Vissa barn som inte är folkbokförda här ska

ändå anses som bosatta i landet. Barn som anses bosatta i landet utan att vara folkbokförda har inte skolplikt, men de har samma rätt till utbildning i de obligatoriska skolformerna som skolpliktiga barn.

Det gäller:

- asylsökande barn
- barn med vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd
- barn som har rätt till utbildning till följd av EU-rätten
- barn som är familjemedlem till en person som tillhör en främmande makts beskickning
- barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning.

Gymnasieutbildningen är frivillig, men nästan alla ungdomar genomgår en sådan utbildning. Ungdomar som inte är folkbokförda i Sverige, men som anses bosatta i landet har som huvudregel rätt till gymnasieutbildning på samma sätt som barn har rätt till utbildning i de obligatoriska skolformerna. Asylsökande ungdomar, ungdomar som beviljats vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd och ungdomar som vistas i landet utan tillstånd har bara rätt till gymnasieutbildning om de påbörjar utbildningen före 18 års ålder.

B. Nyanlända i Danderyds grund- och gymnasieskolor

Mottagandet av nyanlända i Danderyds kommun hanteras av ett avtal mellan Utbildningsnämnden och Produktionsutskottet. I detta regleras uppdrag avseende nyanlända, modersmålsundervisning samt studiehandledning. Kvalitetsäkring och ersättningar ingår i detta avtal. Produktionskontoret har en processbeskrivning för mottagandet av nyanlända till Danderyds kommun i såväl kommunal som fristående grundskola resp gymnasieskola.

C. Modersmålsundervisning i skolor i Danderyd

Syftet med undervisningen i ämnet modersmål är att eleverna utvecklar kunskaper i och om sitt modersmål. Att ha tillgång till sitt modersmål underlättar språkutveckling och lärande inom olika områden. Skolformen och elevens bakgrund avgör om eleven har rätt till, eller ska ha möjlighet att få undervisning på sitt modersmål.

Det är vårdnadshavare som ansöker om modersmålsundervisning i grundskolan, medan eleven själv ansöker om modersmålsundervisning i gymnasieskolan. Ansökan sker alltid via **rektor på elevens skolenhet**.

Modersmål, förstaspråk

Med modersmål och förstaspråk menar man vanligtvis det eller de första språk, som barnet lär sig i tidig ålder i en miljö, där språket talas och kännetecknas av att vara huvudspråk, när man kommunicerar. En person kan med andra ord ha flera förstaspråk, till exempel genom att ha föräldrar, som talar varsitt språk. Den som behärskar flera förstaspråk kallas för flerspråkig. Flerspråkiga barn i förskolan och förskoleklassen ska ha möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Elever i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har rätt till modersmålsundervisning under de förutsättningar som anges nedan.

Nationella minoriteter har utökad rätt

Grundskolan och grundsärskolan

Elever, som tillhör någon av de nationella minoriteterna (de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska), har rätt till modersmålsundervisning även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Eleven behöver inte heller ha grundläggande kunskaper i språket. Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken även om endast en elev i kommunen ansöker om undervisning i språket. Kravet på att det måste finnas en lämplig lärare gäller dock även för de nationella minoritetsspråken. En romsk elev som kommer från utlandet kan få modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl.

Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

Gymnasieelever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har rätt till undervisning i kurserna i modersmål, även om språket inte är elevernas dagliga umgängesspråk i hemmet. Eleven behöver dock ha goda kunskaper i språket.

Huvudmannen är skyldig att anordna undervisningen i de nationella minoritetsspråken även om endast en elev vill ha undervisning i språket. Kravet på att det måste finnas en lämplig lärare gäller dock även för de nationella minoritetsspråken.

I gymnasieskolan kan eleven läsa sitt nationella minoritetsspråk som språkval. Studierna kan börja på en nivå som utgår från elevens förkunskaper.

Elever, som tillhör någon av de nationella minoriteterna, har utökad rätt till modersmålsundervisning. Det betyder bland annat att ett nationellt minori-

tetspråk även ska kunna läsas som ett nybörjarspråk i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

Svenskt teckenspråk räknas än så länge inte som ett nationellt minoritetsspråk, utan beviljas i Danderyd på samma grunder som andra modersmål (se nedan).

Läsa modersmål som andraspråk, nationella minoritetsspråken

Från höstterminen 2015 kan elever läsa sitt modersmål som andraspråk, om språket är ett av de nationella minoritetsspråken.

Ett andraspråk anses vara det språk, som barnet lär sig efter att helt eller delvis ha tillägnat sig ett förstaspråk. Ett andraspråk kännetecknas av att det används i den huvudsakliga kommunikationen i en miljö, där språket talas. I kommentarsmaterialet från Skolverket för minoritetsspråken kommenteras närmare första- resp andraspråk för minoritetsspråken.

Förskoleklass och grundskoleundervisning

Följande framgår av Skolförordningen 5kap 7§ff:

Elever i grundskolan och grundsärskolan ska erbjudas undervisning i modersmål om

- en eller båda vårdnadshavarna har annat språk än svenska som modersmål,
- språket utgör elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
- eleven har grundläggande kunskaper i språket.

Huvudmannen är också skyldig att erbjuda elever som är adoptivbarn och har ett annat modersmål än svenska modersmålsundervisning, även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Eleven måste dock ha grundläggande kunskaper i språket.

Modersmålsundervisning får anordnas som

- språkval i grundskolan
- som elevens val
- inom ramen för skolans val, eller
- undervisning utanför den garanterade undervisningstiden.

Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid.

En elev som får modersmålsundervisning får fortsätta att delta i undervisningen, även om språket skulle upphöra att vara dagligt umgängesspråk för

eleven. Detta gäller dock inte elever som läser utanför den garanterade undervisningstiden.

Det är **rektorn** som beslutar om en elev har rätt till modersmålsundervisning. Som regel kan en elev bara få modersmålsundervisning i ett språk. Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning

- om det finns minst fem elever som har rätt till undervisningen, dessa elever önskar att få undervisning i språket, och
- det finns en lämplig lärare.

Som en möjlig lösning på en brist på tillgång till lämplig lärare kan fjärrundervisning anordnas, vilket regleras i skollagen från och med den 1 juli 2015. Huvudmannen får anordna fjärrundervisning bl a

- i ämnena modersmål, samiska i sameskolan, moderna språk och teckenspråk
- för att ge elever studiehjälp på modersmålet

Förtydligande för Danderyds kommun:

» I Danderyd får även elever i förskoleklass delta i modersmålsundervisning på samma villkor som grundskoleelever.

» Regeln om minst fem elever tillämpas i Danderyd, dvs att det ska finnas minst fem elever som är berättigade till undervisning i visst modersmål i skolor i Danderyd, oavsett skolform.

» I Danderyd tillämpas inte regeln om modersmålsundervisning i högst sju läsår, utan en elev kan få undervisning under hela sin skoltid.

Gymnasieutbildning

Elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska erbjudas undervisning i modersmål om

- en eller båda vårdnadshavare har annat språk än svenska som modersmål,
- om språket utgör dagligt umgängesspråk för eleven, och
- eleven har goda kunskaper i språket.

Huvudmannen är också skyldig att erbjuda elever som är **adoptivbarn** och har ett annat modersmål än svenska modersmålsundervisning, även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet.

Rektorn beslutar om en elevs modersmålsundervisning. Modersmålsundervisning får inte omfatta mer än ett språk för en elev.

Modersmålsundervisning kan anordnas som

- individuellt val,
- utökat program, eller
- som ersättning för undervisning i andra språk än svenska, svenska som andraspråk och engelska

En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om

- minst fem elever som ska erbjudas undervisning i språket önskar sådan undervisning, och
- det finns en lämplig lärare att tillgå.

En elev som får modersmålsundervisning får fortsätta att delta i undervisningen, även om språket skulle upphöra att vara dagligt umgängesspråk för eleven.

Förfarande för elever i i kommunala eller fristående skolor i Danderyds kommun

Ansökan till modersmålsundervisning

Vårdnadshavare till nytilkommen elev ansöker inför kommande läsår senast den 15 september och ansökan lämnas vidare till Enheten för flerspråkighet, Kevingskolan. Om det under ett läsår tillkommer nya berättigade elever i ett språk, så att kriteriet om fem elever är uppfyllt, startas undervisningen snarast möjligt eller senast i samband med nytt läsår.

Elev från annan kommun kan delta i undervisningen om den kan ske inom befintliga grupper och under förutsättning att hemkommunen åtar sig kostnadsansvaret.

Blankett för ansökan om modersmålsundervisning finns på www.danderyd.se eller på skolans rektorsexpedition.

Organisering av modersmålsundervisningen

Undervisningstiden är 60 min/vecka under terminstid. Undervisningen följer de termins- och lovtider som gäller i Danderyds kommun.

Det ska finnas minst fem elever i Danderyds skolor som är berättigade att söka modersmål för att undervisning ska bedrivas. Om antalet berättigade elever under läsåret kommer att understiga fem, fortsätter dock undervisningen läsåret ut. Elever i förskoleklass och upp till och med skolår tre erbjuds om så är möjligt undervisningen på den egna skolenheten.

Från årskurs 4 bedrivs undervisningen alltid i grupp, och eleven måste ofta ta sig till en annan skola än den egna. Det åligger undervisningsskolan att se till att lämplig lokal finns att tillgå. Om eleven själv inte kan ta sig till aktuell skola, är det vårdnadshavarna som ansvarar för transporten av eleven till och från den skolan. Det finns pedagogiska vinster att se till att gruppstorleken möjliggör ett språkligt utbyte mellan eleverna.

För en elev som börjat i modersmålsundervisning är deltagandet obligatoriskt. Det innebär att en elev kan förlora sin rätt till undervisning vid upprepade icke styrkt frånvaro från undervisningen.

Om ej vårdnadshavaren säger upp undervisningen, fortsätter denna automatiskt påföljande läsår (om förutsättningarna för modersmålsundervisning fortsatt är uppfyllda).

Vid uppsägning av undervisningen används den speciella blanketten för detta. Blanketten finns på www.danderyd.se. Uppsägningen lämnas till Kevingskolan, och uppsägningstiden är normalt en månad.

Förfarande för elever i i kommunala eller fristående skolor utanför Danderyds kommun

Friskolor utanför kommunen som har elever som uppfyller villkoren för modersmålsundervisning kan ansöka om tilläggsbelopp för att bedriva sådan undervisning. På samma sätt kan andra kommuners skolor som har elever från Danderyd i modersmålsundervisning få ersättning för denna.

D. Studiehandledning i skolor i Danderyd

Studiehandledning på elevernas modersmål

En elev som inte klarar att följa undervisningen på svenska har rätt att få stöd i form av studiehandledning på sitt modersmål om hon eller han riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i ett eller flera ämnen.

Studiehandledning som extra anpassning eller särskilt stöd

Studiehandledning på modersmålet kan ges antingen i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen eller i form av särskilt stöd. För att studiehandledning på modersmålet ska räknas som särskilt stöd ska insatserna vara av sådan ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra av lärare inom ramen för den ordinarie undervisningen. Även insatsernas omfattning och varaktighet har betydelse när man ska avgöra om studiehandledning på modersmålet ska ses som särskilt stöd.

Om det finns risk att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i ett eller flera ämnen, trots att stöd ges i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. **Rektorn** ska då se till att elevens behov av särskilt stöd utreds. Visar en utredning att en elev är i behov av särskilt stöd kan studiehandledning på modersmålet ingå bland åtgärderna i åtgärdsprogrammet. Studiehandledningen ska då ges i den omfattning och på det sätt som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i det eller de ämnen som eleven uppvisar svårigheter i.

Framgångsfaktorer för studiehandledning på modersmålet är

- att den föregås av en bedömning av elevens språk- och ämneskunskaper,
- att insatserna anpassas efter elevens förutsättningar och behov,
- att skolan har kompetens om flerspråkighet,
- **att studiehandledaren och elevens lärare samverkar**, och
- att undervisning ges växelvis på elevens modersmål och på svenska, för att eleven ska utveckla verktyg för sitt eget lärande.

Bestämmelser om studiehandledning på modersmålet

Studiehandledning på modersmålet regleras i 5 kap. 4 § skolförordningen:
En elev ska få studiehandledning på sitt modersmål, om eleven behöver det. En elev som ska erbjudas modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet får ges studiehandledning på det språket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl.

Motsvarande bestämmelse finns i 9 kap. 9 § gymnasieförordningen.

Omfattning som finansieras av Utbildningsnämnden

En nyanländ elev förväntas ha behov av studiehandledning för sin kunskapsutveckling. Detta behov är dock individuellt olika, men för 2 timmar i veckan (120 min) ersätts skolan det första året eleven varit i Sverige av Utbildningsnämnden. Det andra året är ersättningen 1 timme i veckan (60 min). Behov därutöver har rektor kostnadsansvar för. I ovanstående tidsåtgång ingår även samplanering med ämneslärare/klasslärare. Studiehandledning kan som mest omfatta 4 år (nyanländtiden). Skolan kan under nyanländtiden få särskild ersättning för den nyanlände, vilket regleras av en s k nyanländresurs..

Om det inte finns möjlighet att finna lämplig studiehandledare kan flerspråkiga digitala läromedel användas.

Bilaga

Allmänna råd

SkolFS 2016:2 tar upp följande grundföreskrift, om vilket man kan läsa mera om i de allmänna råden:

1. Förutsättningar för arbetet

Hemkommunen bör

- genom samarbete med myndigheter säkerställa att nyanlända barn och ungdomar i kommunen så snart som möjligt kommer i kontakt med och får information om skolväsendet.

Huvudmannen bör

- regelbundet förvissa sig om att rektorn för en skolenhet har tillräckliga resurser för att leva upp till bestämmelserna om mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever för att vid behov kunna omfördela resurserna mellan skolenheterna,
- ha en långsiktig planering för mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever, samt
- skapa rutiner för att, med utgångspunkt i den långsiktiga planeringen, följa upp att arbetet med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever fungerar på skolenheterna och i förekommande fall vidta nödvändiga åtgärder.

Rektorn bör

- regelbundet informera huvudmannen om behovet av resurser för att ge de nyanlända eleverna förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål samt vilka ytterligare resurser som skolenheten behöver,
- se till att det finns rutiner för hur kvalitetsarbetet kring mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever ska bedrivas på skolenheten, samt
- analysera lärarnas och övrig skolpersonals behov av kompetensutveckling avseende mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever och ge möjligheter till sådan kompetensutveckling.

2. Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper för placering i årskurs och undervisningsgrupp samt skolform

Huvudmannen bör

- ha rutiner som säkerställer att rektorn är delaktig i och tar del av den genomförda bedömningen, i de fall inledande bedömningar av nyanlända elevers kunskaper sker vid en central mottagningsenhet eller motsvarande,

och

- skapa förutsättningar för rektorn att säkerställa att den nyanlända eleven både har lämplig placering och får lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms.

Rektorn bör

- ha rutiner så att lärare och övrig skolpersonal så snart som möjligt informeras om att en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper behöver göras, hur denna bedömning ska genomföras och vilka som ska medverka i bedömningen,
- ha rutiner för hanteringen av underlag inför beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp,
- vid den inledande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper verka för att hon eller han får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, och
- säkerställa att den nyanlända eleven har lämplig placering och får en lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms.

Lärare och övrig skolpersonal fem elever

- utifrån skolans rutiner genomföra en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper och därefter göra en sammantagen analys av allt befintligt underlag inför rektorns beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp, och
- i samband med den inledande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper uppmärksamma tecken på att hon eller han kan vara i behov av annat stöd än åtgärder för nyanlända och då skyndsamt ge eleven stöd i form av extra anpassningar eller anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd eller om mottagande i en annan skolform.

3. Undervisning för nyanlända elever

Rektorn bör

- ha rutiner för att säkerställa att elever i förberedelseklass så snart som möjligt på heltid kan delta i undervisningen i sin ordinarie undervisningsgrupp.

Lärare och övrig skolpersonal bör

- utbyta kunskaper och erfarenheter om en nyanländ elev för att följa elevens språk- och kunskapsutveckling i varje ämne, samt
- gemensamt planera och genomföra undervisningen så att en elev i förberedelseklass så snart som möjligt kan delta i sin ordinarie undervisningsgrupp på heltid samt för att underlätta övergången mellan förberedelseklassen och den ordinarie undervisningsgruppen.

4. Undervisningstid för nyanlända elever

Rektorn bör

- ha rutiner för beslut om prioriterad timplan och för att säkerställa att tiden mellan olika ämnen vid behov omfördelas för elever med prioriterad timplan.

Lärare och övrig skolpersonal bör

- vid behov informera rektorn ifall ett beslut om en elevs prioriterade timplan behöver förändras eller avslutas.

5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever

Huvudmannen bör

- ha rutiner för den inledande bedömningen av språkkunskaperna hos de nyanlända ungdomar som ska tas emot på språkinträdning i gymnasieskolan, och
- ha rutiner för hur rektorn vid den skolenhet där en nyanländ elev ska tas emot tar del av den genomförda bedömningen, i de fall inledande bedömningar av nyanlända elevers språkkunskaper sker vid en central enhet inom huvudmannens organisation.

Rektorn bör

- ha rutiner för att säkerställa att kunskapsutvecklingen hos en elev på språkinträdning fortlöpande bedöms, så att eleven så snart som möjligt kan komma vidare i sin utbildning, och
- verka för att den nyanlända eleven får visa sina kunskaper i olika ämnen på sitt starkaste språk.

Lärare och övrig skolpersonal bör

- utbyta kunskaper och erfarenheter om en nyanländ elev för att följa elevens språk- och kunskapsutveckling i varje ämne,
- gemensamt planera och genomföra undervisningen så att en elev på språkinträdning så snart som möjligt kan komma vidare i sin utbildning, och
- uppmärksamma tecken på att en nyanländ elev kan vara i behov av annat stöd än åtgärder för nyanlända och då skyndsamt ge eleven stöd i form av extra anpassningar eller anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd eller om mottagande i en annan skolform.